

آزادی ہی ہے ہمارے حق میں اگر کام گم ہو کے کیا ہے جتنے پیدا یہ نام	باقی	حاصل ہے پختگی میں سودا و مخام یعنی باقی جہان میں عشاق کی مثال
ہر شے پر ہشت خود گلستان وارو ہر قطرہ بہ جیب خویش طوفان وارو	درو	ہر گوشہ صد اصد بیابان وارو گر عقدہ خاطر کثا ید بینی
ہر غنچہ کی مہی میں گلستان کے بیان ہر قطرہ کی جیب میں ہی طوفان کے بیان	باقی	ہر گوشہ میں اک شور سیابان کے بیان عقدہ دل کا کہلے تو کچھ آئے نظر
یہ ہے شکوہ ہوا و ہوسم یار بزرگجاہیم کجاہیم چہ کسم	درو	عمریت کہ وابستہ بہ تارِ نفسم معلوم نہ شد مرا ز قہم ناقص
دل تنگ شکوہ من و ماہین ہم آسے بین کہان میں کہا کیا ہم	باقی	ہر چند کہ قید می بیولاہین ہم وابستہ رشتہ نفس میں لیکن
شد شو کمالات و جوبی لاریب آوردہ شہادت ہمہ ایمان بالغیب	درو	امکان کہ سر راست معبود بغیب ہر چیز کہ پیدا است بہ قدر شہادت
ہے شو کمالات و جوبی لاریب لائی ہے شہادت اور حق ایمان بالغیب	باقی	امکان کہ سر راست معبود بغیب جو چیز کہ پیدا ہے وہ پیدا صد سے

پر عقدہ کہ مشکل است بکشاید از تو کارے کہ پس از تو کار با آید از تو	درد	علمت کہ پر دست بنماید از تو غیر از تصنیف نیک دیگر نہ ہوو
پر عقدہ مشکل اس کے کھلجاتا ہے جو کام کہ بعد سب کے کام آتا ہے	باقی	یہ علم ہی سب چیز کو بتلاتا ہے تصنیف نیک کے سوا کیا ہی کام
یارب جس دے کہ کار ناعت آید یارب عملے کہ جز تو ام نہ نماید	درد	یارب جانے کہ جملہ ہمت زاید یارب عملے کہ بر تو نزدیک کند
وہ جسم دے جس کا رطاعت ہوو وہ علم دے جس سے تری قربت ہوو	باقی	یارب وہ جان دے جس میں ہمت ہوو یارب وہ عمل دے جس سے تری قربت ہوو
نے صورت عجز نے تفاؤز شدہ ایم پیمانہ عمر ایم ز خود پر شدہ ایم	درد	گر قطرہ آیم و گرد شدہ ایم محتاج کدام و چیت محتاج اللہ
اس عجز و تفاؤز کا میں کب درخور ہوں پیمانہ ہوں اپنی عمر کا میں خود پر ہوں	باقی	میں قطرہ آب ہوں کہ باقی در ہوں محتاج ہے کون کیا ہی محتاج اللہ
مشکل کہ بفقیر نکتہ پرواز شوی مدت باید کہ واقف راز شوی	درد	پر چند بہ عمر و فضل ممتاز شوی بوی نہ شنیدہ ز عرفان تا حال

مشکل کہ فقیری میں ہونکتہ پرداز مدت باقی ہے تاکہ ہو واقف راز	باقی	ہر حیدر تو علم و عقل میں ہے ممتاز عرفان کی بو نہیں ہے تہہ میں اب تک
در شکوہ نیستی ست کفران ست این خود را نشا ختی چہ عرفان ست این	درد	گر دعویٰ هستی ست بتیان ست این اے حضرت انسان تخریخ تمام
گر شکوہ نیستی ہے بس کفران ہے خودی کو نہ پہچانایہ کیا عرفان ہے	باقی	ہستی کا جو دعویٰ ہے وہ اک بتیان ہے اے حضرت انسان حریت انجام
یعنی پے وصلش سبب پیدا کن اے ذرہ بروتاب و تپ پیدا کن	درد	شو عاشق و در خود طلبی پیدا کن خورشید نثار دوز کے جلوہ دریغ
منظور جو ہو فضل سبب پیدا کر اے ذرہ تو پہلے تا کتب پیدا کر	باقی	عاشق ہے تو الفت کی طلب پیدا کر خورشید نہیں رکھتا ہی جلوہ دریغ
در نیستی است اعتبار هستی در لیل عدم جلوہ تہا رہستی	درد	پندار خزان ما بہار هستی انگیا ہر آئینہ وجود اندک کرو
ہے نیستی سب کی اعتبار هستی جب جلوہ نما ہو بہار هستی	باقی	پیدا ہے خزان کے بیان بہار هستی اعیان عدم میں ہو مرآت وجود

عالم که عدم بود نمیکرد نمود فیضی عامت گرفت در پرورنه	درد	در ضمن وجود خویش داوی تو وجود کس لایق این عنایت خاص نبود
عالم تنها عدم من کچ نمودارنه تنها اک فیض عام تھا دگر نہ کوئی	باقی	جب تو ہی نہ تھا وجود اظہار نہ تھا اس خاص عنایت کا سروار نہ تھا
جوع و عطش است آب آتش فقرا دیدم کہ انغیا سے محتاج اند	درد	از فرش زمین ست فراتش فقرا اسے درد معاش ست معاش فقرا
ہر ہوک اور پاس آب آتش فقرا انہی ہی زیادہ انغیا میں محتاج	باقی	اور فرش زمین کا ہی فراتش فقرا کیا خوب معاش ہی معاش فقرا
در عشق نہ مرد خود پرستی باید اسے آنکہ پری زیاد دعویٰ چو حساب	درد	وارستہ ز خویش دل بدستی باید البتہ ترا خود شکستی باید
ہو میں خود پرست کب عشق پرست یہ باد غروب ہے ہمیں تجہر میں	باقی	وارستہ ہوا ہی سے تو ہو دل بہت مانند حساب تجہر کو لازم ہو شکست
امی خیر از ہستی بہت مطلق کثرت نکند ترا پریشان چو شود	درد	نگرفتنہ از کتاب تو عید سنی نصب العین تو معنی واحد حق

جس نے نہ لیا کتاب و حدیث سے سبق نصب العینی ہے یہ معنی و اعدا حق	باقی	کیا جانتا ہے ہستی ہست مطلق کثرت سے پریشان ہو گا تو اگر
لیکن نتوان کہ مدعا رایابی ممکن ہو دانتکہ خدا رایابی	درد	ہر چند کدورت و صفار ایابی گو سرطینی و الہی فہمی
لیکن ہرگز نہ مدعا کو سمجھے ممکن یہ نہیں ہے کہ خدا کو سمجھے	باقی	ہر چند کدورت اور صفا کو سمجھے گو سرطینی و الہی پایا
برتر بود از عقل بے ور کہ عشق خواہی رہ عقل گیر و خواہی رہ عشق	درد	اے بند عقل نیستی اگر عشق گفتم تو آنچه گفتم بود اکنون
برتر ہے بہت عقل سو یہ کہ عشق چاہی رہ عقل سو چاہی رہ عشق	باقی	اے قیدی عقل تو نہیں اگر عشق کہنا تھا جو تجھ سے کہہ چکے ہم باقی
آباد کنم خانہ ویران جنون شد زلف تو ام سلسلہ جنیان جنون	درد	اکنون میں اور این گوشہ زندان جنون سودا کے نمود زین پیش مرا
آباد کروں خانہ ویران جنون ہے زلف تری سلسلہ جنیان جنون	باقی	اب میں ہو اور کج زندان جنون اتک سر میں نہ تھا کسی کا سودا

خار و خس این دشت نگیرد و پلست باید که بسوئے یار باشد میلست	درو	گرواعیہ محیط دار و سیلت چون قبلہ نما اگر چه گروا نندت
نقصان نہ خار سوترے ذیل کو ہے دلدار کی جانب ہی تری میل کو ہے	باقی	گرواعیہ وریا کا تری میل کو ہے گو قبلہ نما کی طرح تھمکو پھیرین
وریاب کہ تفصیل ہے اجمال درست در تخم چنان برگ و بر مستتر است	درو	اسے درواگزا اصل و فرعت خیرت ور آدم بود ذریا تشس پنهان
تفصیل ہے اجمال میں آئی جو نظر مستور ہو جیسے تخم میں برگ اور بر	باقی	باقی جو اصل و فرع سے تھمکو خبر آدم میں تھی ذریات سب اسکی پنهان
وز عرصہ وہم خود بیرون باید تاخت ہر چند ندانم اینکہ چون باید تاخت	درو	از عقل بیدان جنون باید تاخت عمریت کہ از خویش جدای تازم
اس عرصہ سے باگ اپنی میں کیسے موڑو آتا نہیں دور نا کہ کیونکر و ورون	باقی	میدان جنون کی دور کیونکر جوڑو اپنے سے نکل کے دور تا ہوں لیکن
نے فکر خرنہ بارنے جل باشد تسلیم و رضا صبر و توکل باشد	درو	ور فقر نہ جاہ و نے تھم جل باشد اسے در و متاع خانہ درویشان

نے بار نہ خرابے نہ غم چل ہے ہمیں تسلیم و رضا صبر و تحمل ہے ہمیں	باقی	نے آرزوئے جاہ و تحمل ہے ہمیں باقی یہ متاع خانہ درویشی
لیکن نہ شناسی کہ چسان می بینی چیزیکہ شنیدہ ہمان می بینی	درو	ہر چند زمین و آسمان می بینی اسے نورنگاہ تو عبارات سلف
آگ نہین کس طور سے کیا دیکھتا ہے ہے تو نے جو کچھ سنا وہی دیکھتا ہے	باقی	تو گرچہ یہ سب ارض و سما دیکھتا ہے ہے تیری نگاہ میں عبارات سلف
بعدست بقرب ہم ضروری ازوے آسجا ہم اگر تونی تو دوری ازوے	درو	اسے درو نیالی تو صبوری ازوے دنیا چہ و عقبے چہ دوئی اجر آست
چہ قربین بعدی ضروری اُس سے اُس جاہی اگر تو ہی ہے دوری اُس سے	باقی	باقی کھاتا نہ پائیکا صبوری اُس سے کیا دنیا کیا عقبی و ولی مجوری ہے
ہر دم پے قطع راہ میل قدم است بانگ جرس روندگانِ عدم است	درو	سوئے احلم سکہ سفر دم دم است اسے درو بکوش من صد گریبان
ہر دم پے قطع راہ سے میل نفس یہ قافلہ عدم کا ہے بانگ جرس	باقی	عازم سفر اجل کا ہے بیان ہر کس آواز نہیں دیتا ہے باقی گریبان

خرمن خرمن زحمت اندوخته ام چون سوزن چشم برتھا دوخته ام	درد	از بس ز جدائی کسان سوخته ام پاؤ ایام رفتہ مد نظر است
حسرت نے لگائی جوٹ اک لپٹی سوزن کی طرح آنکھ تھاپ رہے لگی	باقی	اصحاب غم سے جان جاتی ہو جلی یا و ایام رفتہ ہے مد نظر
ور زلف پریشان سرو کار خود است ہر کس این جان گرفتار خود است	درد	چشم ست اگر ہمیشہ بیمار خود است حسن آئینہ جمال تو حسید بود
ہے اپنے ہی ساتھ بس سرو کار اپنا ہر شخص ہے جان سے گرفتار اپنا	باقی	آنکھوں کی طرح ہوا ہوں بیمار اپنا حسن آئینہ جمال وحدت ہے یہاں
حیف است نہ آن جلوہ رورایابی دل راوریاب تاکہ اورایابی	درد	اے آنکھ تو ہر زشت و تکورایابی آئینہ بہ برواری و معلوم تو نیست
بس چشم بطنوں سے جلوہ یار کو دیکھ پہلے دل دیکھ پھر تو ولد ار کو دیکھ	باقی	کیا خوش ہوتا ہے خوب و خوار کو دیکھ آئینہ بغل میں رکھ کے کیوں ہو غافل
بر حال جہانیاں بہر جاننا نظر در ہر دو جہان است محمد نام	درد	آن ذات مقدس است ہر دم حاضر دست من و دامن رسول و آلش

اور جملہ جہانیاں کا وہ ہے ناظر ہے دونوں جہان میں اک محمد ناصر	باقی	وہ ذات مقدس ہے جہانین حاضر باقی کا ہے ہاتھ اور دامن سول
پوشیدہ نماز کہ رباعیات بابرکات معرفت آیات حضرت خواجہ میر درد و علیہ الرحمۃ ہر قدر کہ از کتاب علم الکتاب تصنیف خواجہ غفر بنظر این فانی البیاد گرد ہاری پر شاہ باقی در رسید و سرمہ چشم آگاہی گردید آن جملہ را پر ایہ اردو و پوشا نیدہ ورج ساختم و بر سالہ درد باقی موسوم گردانیدم۔		
رباعیات فارسی مصنفہ حضرت باقی مرحوم متعلق بمضمون درد		
با درد ہمیشہ میکند یا خدا دردش بجہان ماند دل باقی را	باقی	بے درد بود غافل و محو دنیا درد اور واکہ درد و ہر نماز
دل از اثر او ہمہ پر خون گردید اسے باقی دو آورد دل چون گردید	ایضا	آن درد کزو زمانہ محزون گردید از سعی طبیبان نشدہ وقع عجب
خواہم کہ نگر و در زول خلق خدا تا درد شود واسطہ یا خدا	”	این درد کہ شد واسطہ یا خدا اسے باقی تو در زول نگرار

ز و هست بدانست جهان رنج و گزند باقی که ز جان و دل بود و پسند	باقی	این درد نشد پسند عالم هر چند عیف است اگر درد پسندش نکند
وز درد ز دل خاسته صد آه خرب این آه سرو و ناله درد بین	”	از درد شده ناله بر رخ برین اے باقی اگر خشم و غم میداری
هم شعله ز التهاب میگرد و درد زان درد ز خویش باز میگرد و درد	”	هم ناله که عذاب میگرد و درد بر حالت خود بلا تغییر باقیست
در وحدت نیست مثل او جامع فرد بنگر که جدا جداست هر حرف درد	”	والله عجب مرد خدا بود آن مرد از قطع تعلقش پیش اے باقی
چون ساحل داشت بحر فان بخمار اعداد محیط عالم و درد شمار ۲۰۸ ۲۰۸	”	شد درد محیط عالمی از اسرار بر گفته من اگر یقینت نه بود
عالم گرید ز درد و من خندانم یارب چه کنم که درد شد در مانم	”	تا پیداکشت درد او در جانم هر کس از بهر درد در مان جوید
یار تبه درد با فضیلت فهمی زان نور چه فهمی که تو ظلمت فهمی	”	باقی تو چگونه راز وحدت فهمی از شرک تو موصول در حقیقت اولی

وصولت حاصل شود بلا زحمت فصل از فیض جناب درویشیابی وصل	باقی	باقی بشناسی تو اگر فرع وصل پیوسته چون نام خویش با آن بے نام
کلام اردو جناب حضرت باقی متعلقہ حضرت خواجہ میر درد رحمۃ اللہ علیہ		
کیون بہر تا ہے آہ سرو باقی مقطوع ہے نام درد باقی	باقی	سُخ تیرا ہوا ہے زر و باقی باقی تو ہے موصل دو حرفی
عرفان میں ہے درد و فرو باقی ہے درد کا قلب درد باقی	”	ہو گا نہ کوئی موحد ایسا لیتا ہے وہ قلب میں ہمیشہ
باقی ہے برنگ زر و باقی اعداد جو جمع کرو باقی	”	شکر نچ جہان میں جو دیکھا پیر درد ہوا محیط عالم
ہے مرد خدا یہ مرد باقی دل میں ہے دونی کی گرد باقی	”	تو اس کو نہ جدا سمجھو خدا سے وحدت کی صدا کی کیا خبر ہو
ہو جائیگا تجھ کو اصل سے وصل چاہے گا جو فیض درد باقی		

تاریخ اردو درو باقی

مصنف باقی صاحب

اور پیر سے جناب درو میر و ساقی
اردو میں کیا ترجمہ با مشتاقی
ہوش اپنا نہ پائینگے کہہ ہی وہ باقی
کمزور کیا زور کو بن کر ساقی

باقی

میں خانہ معرفت میں میں جب آیا
تہا فارسی میں اوں کا کلام موزون
اس میں کدہ میں بادہ کثر آواہین اگر
تھے اوں کے رہا عیا و آتش می

اُس ترجمہ کی مینے جو پوچھی تاریخ
پانف نے کہا حافظ درو باقی
سنہ ۱۳۱۰ ہجری

هُوَ الْبَاقِي

رباعیات مصنف حضرت باقی صاحب

ثانمیش محمد رسول اللہ وان گر ویدر باعیات ما را عنوان	باقی	خوش مصرع لا اله الا الله خوان ور منقبت و مدحت این میتیش
وصف تو حکومتم که زبان دادہ تست جان را چه کنم نذر که جان دادہ تست	"	حد تو چه خوانم که دیان دادہ تست دل را چه کنم تحفه که او آن تو بیت
یکتاست خدا دوی روایت ترا الله بود و تر و یجب الموتر	"	اے مشرک میکنی تو این شرک چرا بیک را و تو بینی چه شکل احوال
مضمون محامدت چه جوید باقی زین پیش چه یار که بگوید باقی	"	اندر ره لغت تو چه پوید باقی لولاک لما خلقت الافلاک است
اوه جان تو کردند بیت و بالا در دست تو گویا شده سنگ خارا	"	ظاہر شدہ اعجاز تو بر مرض و سما انگشت تو شق نموده مہر را بہ فلک
باز دوی از رہ در از آمدہ گویم جان ترا کہ باز آمدہ	"	تو نور حقیقی بہ محباز آمدہ مانند نظر بہ چشم عالم بودے

ہستند ہمہ روح نبی جان بطول اندر حق شان آیہ تطہیر نزول	باقی	باقی چہ کنی منقبت آل رسول زین پس چہ کنی وصف کرد ستار حق
تو اکبر اصحاب نبی تحقیقی تو ثانی اثینہ و بانصہ یقی	”	اسے حضرت بو بکر زہد صدیقی ذات تو سزا صلوات ست و سلام
کردی تو فزون قوت وین از اصحاب زان رائے تو شد موافق و حق کتاب	”	اسے نام تو فاروق عمر ابن الخطاب فرمود ترا مشیر خود و پیغمبر
و اما و نبی مقرب بیزوانی ذی النورینی وہم جامع القرانی	”	اسے آنکہ بنام حضرت عثمانی پیش از ہمہ قربت و قرابت داری
در شان تو شد لحمک لحمی زیبا من کنت مولاه علی مولانا	”	اسے افسر ہاشمی علی شیر خدا در خم غدیر خود نبی گفت ترا
پریت بہ پیران جہان باجلال منظور شدش در و شد از ابدال	”	آن عبد القادر کرامت احوال از شان ولایتش جہان آگاہ است
مخدوم دہلی پادشہ و مہر ضمیر شد عرف تو و شکیو و ستم در گیر	”	سید سلطان و خواجہ و شیخ فقیر اسے مولانا جلیل محی الدینی

تا چند بسوئے خلق بائیں داری تا کے دل وال کند بکن دلداری	باقی	یارب تا کے ز خویش غافل داری برگردان از جهان دل باقی را
کم کردہ ثواب معصیت افزوم اقسوس حساب جرم خود ننمودم	"	پہر روز کہ دستہ عمل بکشوم گو مشرف کار ہائے شاہی بوم
مرشد شدہ عطار ز فقرا ینم یا باو ینم شمار یا بے و ینم	"	من پیرو حضرت فرید الدینم بوئے دارم ز طبلہ توحید شنم
خال رخ عشاق ز ایمان ہستم کافر مشر مرا خداوان ہستم	"	من ہندوم وز عشق بازان ہستم انکار ز وحدت خدایم چون نیست
این آصف جاہ با آجاہ من است مصروف و عایش دل آگاہ من است	"	محبوب علی شاہ کن شاہ من است یارب بکن آگاہ دلش از عدل
دارم نظر صدق بسوئے عطار پرست مشام من ز بوئے عطار	"	آسودہ دل آدم ز کوئے عطار از عشق و مانغ دل معطر وارم
صد طبلہ مشک ہست اندر بارم منت نبود ز آہوئے تانا نام	"	من ز لہر بائے حضرت عطارم دیوئے دارم ز نافہ اسرار شنم

نے جام و نہ شیشہ نہ ساقی باقی یک نشہ وحدت است باقی باقی	باقی	نے بزم بود نہ من یلاقی باقی خمار و خم و خمدہ ہستند خراب
ساقی و شراب جام و شیا ہست وامق غدرا و قیس لیلیا ہست	"	گرداب حباب موج دوریا ہست اسرار حسن و عشق گرمی پرسی
چون ظرف از ان شکست آن عکس نمود خودی وانی کہ عکس آن طرف چہ بود	"	عکس خورشید بہ آب صد طرف نمود خودی فہمی کہ رفت ان عکس کجا
گر بہت بگوئی بہ نظر چون رسید مردم در دیدہ بہت گوید و دید	"	آثار وجود اوست در خلق پدید من میگویی جواب باید فہمید
کن خراج ز فہم و سر و حد و ریاب جمع و باقی یکیت در گیر حساب ۱۱۳ ۱۱۳	"	اے شو باہنگ حساب ہویاب بگزار روی اگر جمل مسیدانی
ماند نہ ہمیشہ ہیچ اشیا باقی باقی ذات حق ہست الا باقی	"	ما دام کہ نیت بدنی باقی فانیت ہمہ جہان و اسباب جہان
آبادی ما برائے ویرانی ہست روز باقی ہمہ جہان فانی ہست	"	جمعیت ما پریشانی ہست انجائے امید ز نیت نادانی ہست

نے تاب و توان نہ زور بازو باشد باقی باشد کہ با او باشد	باقی	نے جان و ذوق ندر و آبرو باشد ہست ہمہ نیت است اما باقی
تا بود ست آنچه در نظر بود ست ہستی ہمہ غفلت تو و ما بود ست	"	لو و ہمہ را مدار بر ما بود ست شد بود ز ما بودی و ما بود بود
ہموارہ تو در نفس پرستی ہستی از روز ازل ہر آنچه ہستی ہستی	"	تا در ہوس وجود ہستی ہستی موجود شناسی و عدم در پیش است
انجام تو بود را ہستد ایم معلوم موجود و وجود او ست باقی معلوم	"	تا کے بغم وجود باشی معلوم را نہ عدم و وجود گشت مفہوم
تا چند بہانی تو سلامت باقی ہستی فانی کہ کرو نامت باقی	"	تا کے کرو و فلک یکاست باقی ثقلت با و ازین غلط فہمی ہا
کن فہم پس فنا بقا خواہد شد حاشا اورا کہ از آشنا خواہد شد	"	عالم ہمہ عزق فنا خواہد شد زین باقی و فانی ازین بود نہ بود
رخسار و جبین و خط و خال خود را زین نقش فنا شکل مال خود را	"	ز بہار مبین عکس جمال خود را گر چشم بصیرت است باقی سنگر

پہچ است ہمہ کار جہان پہچ گو اسے پہچ مدان پہچ مخوان پہچ گو	باقی	در کون و مکان از این دنیا پہچ گو خود پہچ بدمی و باز خواہی شد پہچ
ہر کس دل خود بستہ افکر ہو سے افسوس کہ نیست اندرین خانہ کے	"	احوال جہان بیان بدیدیم بے اخلاق و محبت بد کے باقی نیست
سودا حکم غیر زیان سود نیست از نقد مراد ہر دورا بود نیست	"	جز نقص پہچ پایہ ہر سودی نیست بازار دل است یا کہ بازار جہان
در منزل بے ثبات مسکن حکم آنان چہ نمودہ اند تا من حکم	"	ایوان رفیع و قصر و گلشن حکم رفتہ و گدا شتند یاران ہمہ را
گاہے بہ وقوع یاس و غم ناشاد یا ناشاد و درین جہان یا ناشاد	"	گاہے بہ حصول مدعا یا ناشاد زین ہر وہ گزیر نیست تا زیت مرا
خردات خدا پہچ نہ دانی باقی باقی فانیست غیب فانی باقی	"	باقی نہ من و نہ تو بہ مانی باقی زین ہستی و نیستی تخیل دارم
ہستند درین بحر حوادث گرداب از با و غرور با شربت خانہ خراب	"	ہستی و وجود است چون نقش بر آب باقی تو سرافراختہ شکل حباب

دز شاخ شدم برگ گل و غنچه شمر چون سخته شدم دانه شدم بار در گ	باقی	از وانه شدم ریشه و دز ریشه شمر از خامی من بود تقسیم باقی
فکر اسلام و کفر اسے دل تا چند تا چند زرا از خویش عاقل تا چند	"	در دیر و عزم مقام منزل تا چند از خود بطلب اگر خدا را طلبی
آگاہ کند چونیک بینی ہر بار ہر ساعت عمر را غنیمت بشمار	"	این ساعت سپہن کہ تو داری ای بار ہر لحظہ ترا بے خبر آگاہ کند
بنگر زمان خویش اے دور اندیش دانی تو ز غفلت کہ شود عمرم بیش	"	داری بہہ وقت چو ساعت و پیش زان عمر کہ باقیست شود کم ہر دم
می بینی ہر وقت کارش اکثر از عمر تو ہر دقیقہ کم شد بنگر	"	سیداری ساعت فرنگی در بر اسے باقی وقت را غنیمت بشمر
ہمراہ تو آید نہ براورد نہ سپر غیر از عمل تو رہنما نیست دگر	"	در عالم خانیت ترا پیش سفر نے زاوونہ را حملہ نہ بار و نہ فر
جز نالہ مرا بیچ ہم آواز سے نیست غیر از دل من رفیق جان بازمی نیست	"	جز آہ بوقت سوز و سازم نیست بہیہات مرا برنج اندوہ فراق

بیدار بغیر مطلبے نیست شے مارا نبود بغیر وحدت طلبے	باقی	مرتاض ریاضت نکند بے سببے اسے من طلبے بعد کہ قول عربت
طاہد بہ نیاز و در مو اسے جنت ز نہار نہ باشیم گد اسے جنت	”	زاہد بہ نماز است برائے جنت ماراحت دل بکوے او میخوام
پچاہ از ان گزشتہ شربت خواب در پیری بست رفت باقی و حساب	”	عمر صد سالہ ام شدہ جملہ خراب صنایع شدہ سی سال طفلی و شباب
گاؤ بزومیش داوہ شیر و روغن بعد مرون غذا و زانغ است و زغن	”	حیوانت بہ فیض خویش بہتر از من جسم تو بخورد و نوش غافل بر عمر
ور فعل نکو ہیدہ بدتر از حیوانی دائم بہ تن آسانی خودی مانی	”	اسے سچ چہ کردہ تو گوانسانی صاور نقد از تو کار خیرے باقی
از ویدہ ظاہری کجا آن روید اورا با خویش و خویش را با او دید	”	ہر چند نگاہ جستجو ہر سو دید آن کس کہ کشاد چشم باطن باقی
خودی بخشی گناہ گارم گرم لطفے فرما کہ من نہ مانم در من	”	یارب چہ بگویم کہ گرم کن بر من من از تو طلب نمی کنم و یگر چیز

هر قطره شود منبع آب حیوان بجز فضل تو گر بیاید در جوشش	باقی	هر دزه شود مشرق نور ایمان هر صبر تو گر به گرد و خشان
کام دل نا کام تو میدانی تو آن جوهر جان چیست نمی دانم هیچ	"	آغاز به انجام تو میدانی تو این معنی به نام تو میدانی تو
جان از تو دلم از تو بدن هم از دست هستی مانند بوی باغ هستی	"	شاخ و گل و غنچه و چین هم از دست آب و رنگ رخ زمین هم از دست
و نیار عاقبت مبارک باشد جز عرفان نیست عارفان راهی	"	زاهد را عاقبت مبارک باشد مارا این معرفت مبارک باشد
منموم مشوا اگر وفات باشد چون باعث وصل حق حیات باشد	"	از رحمت او به بدن نجات باشد این مردن ما به از حیات باشد
وان جلد عیش با بشام و گراست این مسکن با نیست که تومی بینی	"	کیفیت بزم با ز جام و گراست استخار برائے ما مقام و گراست
هر چند عبا به شوقی بود تو رود بے راه روی بود چنین راه روی	"	گو چرخ ز سر به آرزوی تو رود تواند کس براه کوهی تو رود

بے شبہ غلام او بجا نم باقی ز انسان کہ بدیم بندہ ہما نم باقی	باقی	نے بندہ اینم و نہ آنم باقی در شیوہ طاعت نہ یابی فرمتے
از خویش خدا را بجزایا افتام از کعبہ و دیر ما سوا یافتام	"	خود را گم کرده ام خدا یافتام شیخ و راہب نیافتندش تبلاش
جزا و بود امید یاری خویش از پافتا دم زگران باری خویش	"	بے حکم فکر بسیار می خویش بار و ششم سرم شد است آیران
وز سوسہ پرد و جهان کارم نیست من آن تو ام بہ این آن کارم نیست	"	از کن کن کون و مکان کارم نیست آنی تو کہ از آن تو این دانستند
چون عکس آئینہ جداست و نیست چون بوبہ گل و غنچہ باہست و نیست	"	واللہ با طلاق جداست و نیست آگاہ کسی نگشت از بستی او
در جسم چو داوری تو اللہ شد خوش ہادی و رہبری تو اللہ شد	"	اسے دل چو داوری تو اللہ شد انسان را میدہی تو قرب رحمان
چون نالہ بجان خبر نہ کردی رفتی در قفسہ سیر ذلم گزر نکردی رفتی	"	چون آہ غبت اثر نکردی رفتی مثل برق آمدی و رفتی افسوس

سر رشته سجد تار زمار یکست گو دیده دو هست یکد یکست	باقی	ور ملت ما کافر و میدار یکست گر چشم بطون است برین و حد را
زین گونه ستم بمن نکردی چه شدی آن خالق ذو المنن نکردی چه شدی	”	جان را محبوس تن نکردی چه شدی امکان و وجوب را بدینسان با هم
هم خلوت من مدام در انجمن است کیفیت این هر دو چه بود چمن است	”	اسے راہ روان مراسفرد وطن است این رمز ندانی تو کہ جاہل هستی
بیماری عشق ہم شفا بود و شفا عیسی و مسیحیش کجا بود کجا	”	دردش زبرائے دل دوا بود و دوا وقتیکہ طیب من خدا بود خدا
پندار تو جملہ ماسوارا ماہو این کون و مکان فنا شود الاہو	”	یا ہویا ہویا بخوان یہ ذکر یاہو در قرآن است کل شے ہالک
روشن کنی ہمہ خدائی چه عجب نام تو خداست گر خود آئی چه عجب	”	چون ہر اگر جلوہ نمائی چه عجب کس ناوردت بخلق عالم بہ ظہور
مقصود و مراد جان این زار کجا اسے یارہ خانہ خمار کجا است	”	دل رفت و خیر زاد و لدار کجا اندر رہ دیو کہ ہستم بخمار

منزل کہ آسمان دوار کجاست کس را خبرے نیست کہ آن یار کجاست	باقی	ثابت نشد اینکہ قصد سیار کجاست این جملہ عبث و وادومی میسازند
صد نالہ خشر از دل ہم میان برخواست برخواست نہ او ہزار طوفان برخواست	"	زاغوش من زار چو جانان برخواست وزویدہ زار جوش عمان برخواست
بے نام و نشانست نشان من و تو دیگر چہ مجابست میان من و تو	"	بیرون زمکانت مکان ہن و تو جز کالبد خاک کہ خاکش بر سر
واری دل یوسوز کجاست چہ وہم گفتا کہ تو من شدی جوایت چہ وہم	"	فرمود تو بخودی شراست چہ وہم کردم چو سوال وصل با آن عیار
مٹاش کیا شنائے جانبازیافت ہزار چین شریک انبازیافت	"	باقی دل کم کردہ خود بازیافت ہر چند تلاش کرد در عرصہ وہر
آن تخت سلیمان کہ برفتی بر باد ز و نام و نشان نیست چنانشد بر باد	"	بشنو تو ز گوش ہوش میدارم یاد از دست جفاے چرخ نیلی افسوس
تا چند ز غم و لم شود خون فریاد فریاد ز دست جور گردون فریاد	"	تا کہ مانم ز خویش بیرون فریاد یار غیر از تو نیست فریاد رسی

حیرانم وصف بے چگونہ چکنم نے بیرونی نہ اندرونی چکنم	باقی	اسے یار تصور تو چونی چکنم گویند عیانی و نہانی لیکن
پس گفت بہ ہجر صبر را کن حاصل بیدل چکنم صبر بہین شد مشکل	”	اول آن شوخ در بود از من دل کار دل بود صبر کردن باقی
بنگر کہ بسیارنگ درین ننگ است ہر نعمتہ جدا مگر زیک آہنگ است	”	طنبور و چغانہ و رباب چنگ است از پردہ ساز گو برون می آید
من میگویم مثال آن زمزمہ تو در اصل ز گل کوزه و جامت و سبو	”	گردید چہارن وحدت و کثرت ہماو کو نام موضع و حیثیت ہست جدا
خود کوزہ و خود گلاب است اللہ اللہ خود ہر ہیز خود منزل است اللہ اللہ	”	خود لبر و خود دل است اللہ اللہ با کس نہ توافق است اورانہ تضاد
آن انچہ کہ دید این بجایش بہاؤ ہم از دل والہ خودم در فریاد	”	جانم ز دل و ویدہ در آفت افتاد از چشم نظارہ باز خود می کریم
بہودہ بہاؤ خود را ز نہار سیماب صفت و مے بشوق قائم نار	”	از گرمی عشق چند سازی تو فرار استقلال تو کیمیای کردو